



bitig Edebiyat Fakültesi Dergisi

bitig Journal of Faculty of Letters

(Cilt/Volume: 3, Sayı/Issue: 5, Haziran/June 2023)

Manas'ın Yolculuğu (Joseph Campbell'in Yöntemine Göre Manas Destanının İncelenmesi)


Kaya, Muharrem (2019), *Manas'ın Yolculuğu (Joseph Campbell'in Yöntemine Göre Manas Destanının İncelenmesi)*, Ankara: Bengü Yayınları

Sevgi DAL

Dr.

Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Türk Halk Bilimi Ana Bilim Dalı

sevgidal92@gmail.com

 ORCID 0000-0003-4226-4031

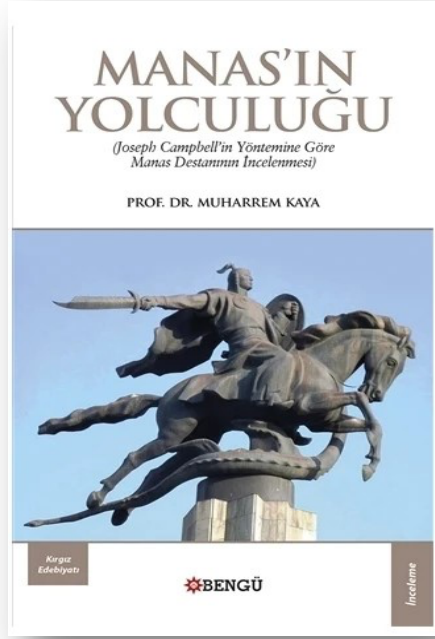
Kitap incelemesi/Book review

Geliş Tarihi/Received: 05.06.2023

Kabul Tarihi/Accepted: 07.06.2023

Atıf/Citation

Dal, Sevgi (2023), *Manas'ın Yolculuğu (Joseph Campbell'in Yöntemine Göre Manas Destanının İncelenmesi)*, *bitig Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 3 (5), 139-142.



19. yüzyılda Avrupa'da bir disiplin hâline gelen folklore/halk biliminin araştırma konularından biri de halk edebiyatı ürünleridir. Almanya'da Grimm Kardeşler'in millî varlığını ortaya koyma amacıyla başlatmış olduğu masal araştırmaları gibi halk edebiyatı ürünleri Avrupalı araştırmacılar tarafından önemsenmiş ve araştırılmaya başlanmıştır. Zaman içerisinde tespit edilen masal, destan, efsane gibi yaratmalar üzerinde uygulanan kuram ve yöntemler de geliştirilmiştir. Kuram ve yöntemler, araştırmanın sınırlarını, boyutunu çizmek ve yorumlama noktasında yardımcı olabilmek adına bilimsel araştırmalara değer katan yaklaşımlardır. Halk bilimi araştırmalarında yer alan kuramlar metin ve bağlam merkezli olarak ikiye ayrılmaktadır. Çalışmamızın konusunu oluşturan *Manas'ın Yolculuğu (Joseph Campbell'in Yöntemine Göre Manas Destanının İncelenmesi)* (2019) adlı eserde metni esas alan *Yapısalcı Kuram ve Yöntem*

başlığı altında değerlendirilen kahraman kalıpları ele alınmış ve *Manas Destanı* Joseph Campbell'in (2017) yöntemine göre incelenmiştir.

Yazar, "Giriş" başlığını taşıyan bölümde (2019: 7) "Sözlü Kültürün Özellikleri" ve "Kalıplaşma Özelliği" (2019: 9) başlıklarına yer vermiştir. Genelde kültür, özelde ise edebiyat araştırmalarında yüzyıllar içerisinde oluşan birikim, kronolojik bir sıra ile ele alınmakta ve *sözlü kültür/edebiyat* dönemi, *yazılı kültür/edebiyat* dönemi şeklinde ifade edilmektedir. Yazar, çalışmanın konusunu oluşturan ve bir sözlü kültür ürünü olan *Manas Destanı*'nın temelini ve destanların tarihi-kültürel derinliğini aktarabilmek adına bu başlıklara yer vermiştir. Ayrıca yazar, sözlü kültür ürünlerinin yazılı kültür kapsamında değerlendirmenin yanlışlığı üzerinde durmuş ve sözlü kültür yapısı hakkında genel bir çerçeve çizmiştir. Bu çerçeve, eserin ana konusunu oluşturan *Manas Destanı*'na yönelik yapılacak olan incelemenin değerlendirilmesi yönüyle önemlidir.

Eserin "Mit ve Destan Kahramanlarının Biyografik Kalıpları" başlığını taşıyan bölümünde (2019: 11) Avrupa'da başlayan folklor araştırmalarının akabinde halk anlatılarına yönelik kahramanın biyografisini oluşturma eğiliminin başlangıç tarihi ve örneklerine yer verilmiştir. 1870 yılında "Gelişme Kuramı"nın temsilcilerinden Edward Taylor ile başlayan biyografik kalıp oluşturma eğilimi Avustralyalı araştırmacı Johann Georg von Hahn (1876)'ın *Aryan Kahramanı Biyografik Modeli* ile dikkat çekmeye başlamıştır. Kaya, modelin ana ve alt başlıklarına eserinde yer vermektedir. Rus araştırmacı Vladimir Propp'un *Masalın Biçimbilimi* adlı masallar üzerinde tespit ettiği 31 maddeli model örneği; mit ve tören ilişkisine odaklanan Lord Raglan'ın *Geleneksel Kahraman Kalıbı*; Psikoanalist Otto Rank'ın Freudçu bakış açısıyla oluşturmuş olduğu *Kahraman Kalıbı*; eserde inceleme yöntemi olarak belirlenen J. Campbell'in *Kahraman'ın Sonsuz Yolculuğu* adlı kahraman kalıbının temeli ayrıntılı bir şekilde açıklanmış ve üç ana başlıktan oluşan kahramanın macerası eserde yerini almıştır. Eserde yer verilen bilgiler J. Campbell'in düşünce anlayışını açıklar niteliktedir. Campbell'in Jungçu bir düşünce yapısına sahip olduğu bilinse de Jung ile fikir

ayrılıkları eserde kısaca aktarılmış; J. Campbell'in mit-insan ve toplum ilişkisi konusundaki düşüncelerine yer verilmiştir. Kaya, eserinde yalnızca öncü kahraman biyografilerine yer vermekle kalmamış Kazak araştırmacı Şakir İbrayev'in *Kazak Kahramanlık Destanlarının Yapısı*; Özkul Çobanoğlu'nun *Türk Epik Destanları Kahraman Kalıbı*; Berna Moran'ın, *Eşkiya Hikâyelerinin Yapısı*; İlhan Başgöz'ün, *Türk Halk Hikâyelerinin Yapısı*; Nerin Köse'nin, *Türk Halk Hikâyelerinde Kahraman Kalıbı*; Ülkü Karadüzgün'ün, *Türk Destanlarında Merkezi Kahraman Tipinin Özellikleri*; E.M. Melenitskiy'in, *Sibiryaya ve Türk Kahramanı*; D. A. Miller'in, *Epik Kahraman* gibi geniş yelpazede kahraman kalıbı örneklerine yer vermiştir. Türk Halk Bilimi araştırmalarında kuramsal yaklaşımların yer aldığı çalışmalar nicelik yönüyle oldukça azdır. Kaya'nın bu çalışması dünyada ve Türkiye'de oluşturulmuş kahraman kalıplarının bir arada bulunması ve değerlendirilmesi yönüyle halk bilimi araştırmalarındaki sayılı çalışmalardan birini oluşturmaktadır.

Eserin *Manas'ın Yolculuğu* bölümünde (2019: 43) Manas Destanı, J. Campbell'in kahraman kalıbında yer alan başlıklara göre (2017: 53- 216) incelenmiştir. İncelemeye geçmeden önce yazar, Campbell'in olay örgüsü kalıbının Hahn, Rank, Raglan'ın kalıplarından farklı yönlerine değinmiştir. Yazar, Campbell'in kahramanın doğumu ve büyüme çağını olay örgüsüne dahil etmediğini ancak Türk halk anlatılarında bu unsurların son derece önemli olduğunu ifade etmiş ve incelemesine Campbell'dan farklı olarak "Zor Doğum" ve "Ad Alma" başlıklarını eklemiştir. Bu başlıkların ardından incelemeye Campbell'in kalıbına ait başlıklara sadık kalınarak başlanmış; Manas Destanı, *Bölüm I: Yola Çıkış*, *Bölüm II: Erginlenme*, *Bölüm III: Dönüş* ana başlıkları ile incelenmiştir. Eserin giriş bölümünde sözlü kültür ve kalıplaşma özelliği üzerine çizilen genel çerçeve ile bu bölümde incelenen Manas Destanı içerisinde yer alan sözlü kültür kalıplarının oluşturmuş olduğu bütünlük dikkate değerdir.

Muharrem Kaya, eserin *Sonuç* bölümünde (2019: 81) Joseph Campbell'in Hint-Avrupa kültürünü temel alan kahraman modelinin Türk anlatılarına da uygun bir yapı sergilediğini ortaya koymaktadır. Eserde yer verildiği üzere, Joseph Campbell, miti insanın dünyayı anlamlandırmasını, yaşamına devam etmesini, toplumsal düzenin korunmasını ve insan-evren-toplum birlikteliğini sağlayan bir unsur olarak görmektedir. Bu anlam ve simgelerin yorumlanmasının en iyi yolu ise psikanalizdir. Bu sebeple eser aracılığıyla Manas Destanı'nın psikoanalitik bir değerlendirilmesi de ortaya koyulmuştur. Kaya, bu çalışması ile kuramsal bir çalışmanın örneğini ortaya koymanın ötesinde Türk yaşantısının psikolojik yönlerine yönelik malzemeyi de vurgulamış; konuyla bağlantılı yeni çalışmalara kapı aralamıştır.

Eserin son bölümünü *Bibliyografya* (2019: 83) oluşturmaktadır. Eserde faydalanılan kaynaklar *Tezler*, *Kitaplar* ve *Makaleler* şeklinde üç başlık halinde okuyucuya sunulmuştur. Sonuç olarak *Manas'ın Yolculuğu (Joseph Campbell'in Yöntemine Göre Manas Destanının İncelenmesi)* adlı eser, ülkemizde az sayıda yapılmış olan halk bilimi kuram ve yöntemlerinin kullanıldığı çalışmalardan birini oluşturan özgün bir çalışmadır. Yazarın çalışmasında Manas Destanı'nı J. Campbell'in yöntemine göre incelemek ile sınırlı kalmayarak konuyla ilgili yapılmış öncü çalışmaları bir araya getirme tutumu, esere konuyla ilgili kuramsal çalışmalarda temel kaynak niteliği kazandırmıştır.

Kaynaklar

Campbell, Joseph (2017), *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*, (Çev. Sabri Gürses), İstanbul: İthaki Yayınları.

Kaya, Muharrem (2019), *Manas'ın Yolculuğu (Joseph Campbell'in Yöntemine Göre Manas Destanının İncelenmesi)*, Ankara: Bengü Yayınları.